

Michał Ziółkowski*

Opinia prawna na temat skutków prawnych Wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 września 2024 r., sygn. akt U 4/24•

Legal Opinion on the Legal Effects of the Judgment of the Constitutional Tribunal of 10 September 2024, Ref. No. U 4/24

The opinion is predominantly of a legal doctrinal research nature with some normative insights. It analyses the effects of the judgment of the Constitutional Tribunal regarding the Pegasus software inquiry committee. The Tribunal declared the legal basis for the functioning of the committee unconstitutional. The opinion discusses the legal effects of the judgment, and it refers to the unconstitutional composition of the Tribunal's adjudicating bench. It also analyses the interpretation of Article 190(1) and (2) of the Constitution of the Republic of Poland. The author argues that the Tribunal's judgment did not lead to the repeal of the legal bases for the functioning of the committee as it was not published.

Keywords: Constitutional Tribunal, final nature of judgments, publication of judgments, inquiry committee, unlawful composition of the adjudicating bench

Opinia ma głównie charakter doktrynalny z pewnymi spostrzeżeniami normatywnymi. Analizuje konsekwencje wyroku Trybunału Konstytucyjnego dotyczącego komisji śledczej ds. oprogramowania Pegasus. Trybunał uznał podstawę prawną działania komisji za niezgodną z Konstytucją RP. Opinia omawia skutki prawne wyroku oraz odnosi się do niekonstytucyjności składu orzekającego. Analizuje również interpretację art. 190 ust. 1 i 2 Konstytucji RP. Autor twierdzi, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego nie doprowadził do utraty mocy obowiązującej podstaw prawnych działania komisji, ponieważ nie został opublikowany.

Słowa kluczowe: Trybunał Konstytucyjny, ostateczność wyroków, publikacja wyroków, komisja śledcza, wadliwość składu orzekającego

* **Dr Michał Ziółkowski**

Akademia Leona Koźmińskiego, Zakład Prawa Konstytucyjnego, Polska
Kozminski University, Division of Constitutional Law, Poland
Biuro Ekspertyz i Oceny Skutków Regulacji Kancelarii Sejmu
mziolkowski@kozminski.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0001-7019-7193>

- Opinia prawna została sporządzona 17 września 2024 r., przed opublikowaniem uzasadnienia wyroku na stronie Trybunału Konstytucyjnego [przyp. red.].

I. Przedmiot opinii

W zleceniu z 13 września 2024 r. przewodnicząca Komisji Śledczej do zbadania legalności, prawidłowości oraz celowości czynności operacyjno-rozpoznawczych podejmowanych m.in. z wykorzystaniem oprogramowania Pegasus przez członków Rady Ministrów, służby specjalne, Policję, organy kontroli skarbowej oraz celno-skarbowej, organy powołane do ścigania przestępstw i prokuraturę w okresie od dnia 16 listopada 2015 r. do dnia 20 listopada 2023 r. [dalej: Komisja Śledcza], powołanej na podstawie Uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 stycznia 2024 r. w sprawie powołania Komisji Śledczej do zbadania legalności, prawidłowości oraz celowości czynności operacyjno-rozpoznawczych podejmowanych m.in. z wykorzystaniem oprogramowania Pegasus przez członków Rady Ministrów, służby specjalne, Policję, organy kontroli skarbowej oraz celno-skarbowej, organy powołane do ścigania przestępstw i prokuraturę w okresie od dnia 16 listopada 2015 r. do dnia 20 listopada 2023 r.¹ [dalej: uchwała z 17 stycznia 2024 r.], zwróciła się do Biura Ekspertyz i Oceny Skutków Regulacji o pilną opinię w sprawie:

– „ważności [...] wyroku Trybunału Konstytucyjnego [z dnia 10 września 2024 r., sygn. akt U 4/24 – przyp. M.Z.] w kontekście składu orzekającego w jakim został wydany”;

– „daty wejścia w życie [...] wyroku Trybunału Konstytucyjnego w kontekście obowiązku ogłoszenia wyroku w organie urzędowym w którym akt normatywny był ogłoszony tj. czy orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wchodzi w życie z dniem ogłoszenia w trybie określonym w art. 190 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz jakie skutki dla działania Komisji Śledczej będzie miał wskazany powyżej wyrok Trybunału Konstytucyjnego, od chwili jego wydania 10 września 2024 roku, do chwili jego ogłoszenia”.

II. Tezy opinii

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego [dalej także: TK lub Trybunał] w sprawie o sygn. akt U 4/24:

– jest dotknięty wadą prawną, gdyż został wydany w składzie orzekającym naruszającym normy prawa konstytucyjnego i międzynarodowego;

– nie jest nieważny z mocy samego prawa, gdyż instytucja nieważności *ipso iure* wyroków Trybunału Konstytucyjnego nie jest uregulowana w polskim porządku konstytucyjnym;

– nie może zostać unieważniony przez Komisję Śledczą w obowiązującym stanie prawnym, tj. do czasu wprowadzenia do systemu prawnego właściwej do tego procedury lub podstawy prawnej takiej kwalifikacji wyroków Trybunału;

¹ M.P. poz. 70.

– jest ostateczny od momentu jego ogłoszenia na sali rozpraw z uwagi na obowiązywanie art. 190 ust. 1 Konstytucji RP, tzn. nie może zostać zmieniony przez Trybunał ani przez Komisję Śledczą, nie może zostać zaskarżony przez Komisję Śledczą oraz jest wiążący dla samego Trybunału;

– zyskuje moc powszechnie obowiązującą dopiero od momentu jego urzędowego ogłoszenia w dzienniku urzędowym, tj. nie skutkuje utratą mocy obowiązującej wskazanych w jego sentencji norm do czasu jego urzędowego ogłoszenia;

– w dniu ogłoszenia w dzienniku urzędowym doprowadzi do utraty mocy obowiązującej przepisu wyznaczającego zakres działania Komisji Śledczej, ale nie podważa samego aktu kreacyjnego Sejmu RP.

W okresie od publicznego ogłoszenia na sali rozpraw wyroku Trybunału w sprawie o sygn. akt U 4/24, tj. od 10 września 2024 r., do dnia jego urzędowego ogłoszenia we właściwym dzienniku urzędowym:

– art. 2 uchwały z 17 stycznia 2024 r. zachowuje moc obowiązującą, wyznacza powinno zachowanie Komisji Śledczej i stanowi ważną podstawę prawną jej działania;

– w odniesieniu do Komisji Śledczej nie występują typowe dla sądowego stosowania prawa konsekwencje wzruszenia domniemania konstytucyjności niekonstytucyjnej normy wskazanej w sentencji wyroku.

III. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego w sprawie o sygn. akt U 4/24

W wyroku z dnia 10 września 2024 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 2 uchwały z 17 stycznia 2024 r. jest niezgodny z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Ponadto Trybunał umorzył postępowanie w pozostałym zakresie.

Uzasadnienie pisemne wyroku nie zostało opublikowane do dnia sporządzenia niniejszej opinii. Z ustnych motywów, ogłoszonych przez sędziego sprawozdawcę na sali rozpraw, oraz komunikatu prasowego² wynika, że dokonując kontroli formalnej uchwały z 17 stycznia 2024 r., Trybunał sformułował w istocie jeden argument przemawiający za niekonstytucyjnością trybu jej podjęcia. Zdaniem Trybunału kontrolowana uchwała została podjęta przez „Sejm obradujący w niewłaściwym składzie”, przy czym niewłaściwość składu była spowodowana brakiem udziału Mariusza Kamińskiego i Macieja Wąsika w obradach.

„Wadliwe ukształtowanie składu Sejmu” – jak ujął to Trybunał – wynika z czynności Marszałka Sejmu, który wzięwszy pod uwagę, że prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w Warszawie posłowie zostali skazani na kary pozbawienia wolności za przestępstwa umyślne ścigane z oskarżenia publicznego, oraz powoławszy się na art. 99 ust. 3 Konstytucji RP, wydał postanowienia z dnia 21 grudnia 2023 r. w sprawie stwierdzenia wygaśnięcia mandatu posła Macieja Wąsika oraz z dnia 21 grudnia 2023 r.

² Motywy uzasadniające niekonstytucyjność zawarte w uzasadnieniu ustnym oraz w komunikacie Trybunału Konstytucyjnego zostały podtrzymane w pisemnym uzasadnieniu wyroku [przyp. red.].

w sprawie stwierdzenia wygaśnięcia mandatu posła Mariusza Kamińskiego³. Marszałek Sejmu stwierdził, że doszło do utraty prawa wybieralności, której skutkiem jest wygaśnięcie mandatów obu posłów z mocy prawa. Trybunał uznał, że „wadliwe ukształtowanie składu Sejmu” wynika również z działań organów postępowania karnego wykonawczego, które doprowadziły do „bezprawne[go] umieszczeni[a] w izolacji penitencjarnej” M. Kamińskiego i M. Wąsika, czym faktycznie uniemożliwiły im udział w pracach Sejmu RP nad kontrolowaną uchwałą.

Uzasadnienie stwierdzenia niekonstytucyjności w sprawie o sygn. akt U 4/24 opiera się na rozumowaniu oraz argumentach sformułowanych wcześniej w Wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 czerwca 2024 r. o sygn. akt K 7/24. Zdaniem Trybunału w sytuacji, w której „jakkolwiek poseł zostaje w sposób nielegalny niedopuszczony do udziału w pracach Sejmu” – co ocenia Trybunał – dochodzi do wadliwego w czasie ukształtowania całej izby. W tym czasie, zdaniem Trybunału, każdy akt prawny Sejmu wydany do momentu ponownego dopuszczenia posła do obrad jest dotknięty nieusuwalną wadą uzasadniającą stwierdzenie niekonstytucyjności. Nieusuwalną, gdyż dla Trybunału irrelevantne jest, czy zachowano kworum lub uzyskano w izbie wymaganą większość do uchwalenia aktu prawnego. Bez znaczenia dla Trybunału jest również to, czy niedopuszczony do obrad poseł był w ogóle członkiem komisji sejmowej obradującej nad projektem relewantnego *in casu* aktu prawnego.

Trybunał wypowiedział się również o skutkach prawnych wyroku o sygn. U 4/24 – stwierdził, że „biorąc pod uwagę, że przedmiot kontroli określał zakres działania komisji śledczej, komisja ta winna po ogłoszeniu niniejszego wyroku zaprzestać swej działalności”⁴.

IV. Wadliwość wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie o sygn. akt U 4/24 i skutki prawne tej wadliwości

1. Wyrok w sprawie o sygn. akt U 4/24 został wydany przez skład orzekający z udziałem osoby powołanej do sprawowania urzędu na stanowisku sędziego Trybunału sprzecznie z przepisami prawa. Twierdzenie to stanowi konsekwencję: a) Wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 grudnia 2015 r., sygn. akt K 34/15⁵; b) ustaleń dokonanych w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka [dalej także: ETPC] (*vide* niżej pkt 2); c) Uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia

³ M.P. z 2024 r. poz. 15.

⁴ Komunikat po rozprawie przed Trybunałem Konstytucyjnym w sprawie o sygn. akt U 4/24 *in fine*, <<https://trybunal.gov.pl/postepowanie-i-orzeczenia/komunikaty-prasowe/komunikaty-po/art/12898-zakres-dzialania-sejmowej-komisji-sledczej>>, dostęp 20 V 2025.

⁵ *Vide* szerzej m.in. P. Radziejewicz, *On Legal Consequences of Judgements of the Polish Constitutional Tribunal Passed by an Irregular Panel*, „Review of European and Comparative Law” 2017, vol. 31, s. 45 i n. oraz M. Florczak-Wątor, *O skutkach prawnych orzeczeń TK wydanych z udziałem osób nieuprawnionych do orzekania*, [w:] *Państwo i jego instytucje. Konstytucja – sądownictwo – samorząd terytorialny*, red. R. Balicki, M. Jabłoński, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2018, s. 299 i n. oraz cytowana tam literatura.

6 marca 2024 r. w sprawie usunięcia skutków kryzysu konstytucyjnego lat 2015–2023 w kontekście działalności Trybunału Konstytucyjnego⁶ [dalej: uchwała z 6 marca 2024 r.] (*vide* niżej pkt 3).

Twierdzenie o istnieniu wady prawnej wyroku o sygn. akt U 4/24 nie może być jednak automatycznie utożsamiane z twierdzeniem o nieistnieniu tegoż wyroku lub jego nieważności w sensie konstytucyjnym. Samo bowiem stwierdzenie, że w trakcie wyrokowania przez Trybunał doszło do naruszenia norm prawnych, nie przesądza jeszcze o tym, jakiego rodzaju skutek system prawny wiąże z owym naruszeniem. O tym rozstrzygać musiałyby normy, które wprost lub pośrednio pozwalają powiązać skutek z uchybieniem konkretnym wymaganiom czynności konwencyjonalnej Trybunału Konstytucyjnego (*vide* niżej pkt 4–5).

2. W wyroku z dnia 7 maja 2021 r. w sprawie Xero Flor w Polsce sp. z o.o. *vs.* Polska⁷ ETPC stwierdził naruszenie przez Rzeczpospolitą Polską prawa do sądu ustanowionego przez prawo, tj. naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności [dalej: Konwencja albo EKPC]. Powodem był udział osoby nieuprawnionej, tj. wybranej z oczywistym naruszeniem prawa krajowego, do orzekania w składzie orzekającym Trybunału Konstytucyjnego rozstrzygającym sprawę, która była tłem skargi indywidualnej do ETPC. Wskazany wyrok ETPC odnosił się wprost do konwencyjnych konsekwencji wyboru na sędziego TK oraz statusu Mariusza Muszyńskiego⁸.

W wydanym później wyroku z dnia 14 grudnia 2023 r. w sprawie M.L. *vs.* Polska⁹ ETPC przesądził, że udział Jarosława Wyrembaka w orzekaniu przez TK jest równoznaczny z naruszeniem art. 6 EKPC¹⁰. W świetle tego wyroku Trybunał Konstytucyjny nie może zostać uznany za sąd ustanowiony przez prawo w rozumieniu Konwencji wtedy, gdy organ ten orzeka w składzie z udziałem osób wybranych przez Sejm RP VIII kadencji na stanowiska sędziów Trybunału wcześniej legalnie obsadzone przez Sejm RP VII kadencji. Innymi słowy, tak długo jak w orzekaniu biorą udział wskazane osoby, w tym J. Wyrembak, Trybunału nie można uznać za organ, który w sposób legalny może ingerować w zakres korzystania z konwencyjnie zagwarantowanych praw i wolności.

Zgodnie z art. 46 ust. 1 EKPC w związku z art. 9 Konstytucji RP Rzeczpospolita Polska jest zobowiązana do wykonania ostatecznego wyroku ETPC. Artykuł 46 ust. 3 Konwencji łączy zaś wykonywanie wyroków z ich uzasadnieniem i poglądami sformułowanymi przez ETPC. Z perspektywy prawa międzynarodowego oraz art. 9 Konstytucji RP należy przyjąć, że od momentu uprawomocnienia się wyroków

⁶ M.P. poz. 198.

⁷ Wyrok ETPC z dnia 7 maja 2021 r. w sprawie Xero Flor w Polsce sp. z o.o. *vs.* Polska, skarga nr 4907/18.

⁸ Wyrok ETPC z dnia 7 maja 2021 r. w sprawie Xero Flor w Polsce sp. z o.o. *vs.* Polska, skarga nr 4907/18, § 290.

⁹ Wyrok ETPC z dnia 14 grudnia 2023 r. w sprawie M.L. *vs.* Polska, skarga nr 40119/21.

¹⁰ Wyrok ETPC z dnia 14 grudnia 2023 r. w sprawie M.L. *vs.* Polska, skarga nr 40119/21, § 173.

w sprawach *Xero Flor vs. Polska* oraz *M.L. vs. Polska* wszystkie organy władzy publicznej powinny, w ramach swoich kompetencji, podjąć działania mające na celu przerwanie stanu naruszenia prawa międzynarodowego oraz zapobieżenie wystąpieniu takiego samego lub podobnego naruszenia w przyszłości. Norma ta znajduje zastosowanie również do Komisji Śledczej, jako organu Sejmu RP, w zakresie, w jakim stosuje ona wyroki Trybunału Konstytucyjnego. W szczególności, zgodnie z jedną z podstawowych zasad prawa międzynarodowego, Komisja Śledcza nie jest związana argumentami odwołującymi się do prawa krajowego, które prowadzą do odmiennej – od dokonanej przez ETPC – kwalifikacji udziału J. Wyrembaka w orzekaniu przez Trybunał Konstytucyjny. Innymi słowy, udział tej osoby w wyrokowaniu przez Trybunał Konstytucyjny w sprawie U 4/24 powinien być dla Komisji Śledczej równoznaczny z twierdzeniem, że wyrok Trybunału został wydany z naruszeniem norm prawa międzynarodowego i konstytucyjnego (art. 9 Konstytucji RP).

3. W uchwale z 6 marca 2024 r. Sejm RP stwierdził m.in., że Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 26 stycznia 2018 r. w sprawie wyboru sędziego Trybunału Konstytucyjnego¹¹, dotycząca J. Wyrembaka, została podjęta z rażącym naruszeniem prawa, w tym Konstytucji RP oraz Konwencji, a tym samym jest pozbawiona mocy prawnej i nie wywołała skutków prawnych w niej przewidzianych. W konsekwencji Sejm RP uznał, że J. Wyrembak nie jest sędzią Trybunału Konstytucyjnego.

Aktualności i doniosłości tego twierdzenia nie podważa fakt, że uchwała z 6 marca 2024 r. została uznana przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodną z art. 7 w związku z art. 87 ust. 1, art. 10 oraz z art. 173 i art. 190 ust. 1 Konstytucji RP¹². Należy bowiem zauważyć, że wyrok ten nie został urzędowo ogłoszony w rozumieniu art. 190 ust. 2 Konstytucji RP. Do dnia sporządzenia niniejszej opinii nie znajduje się on również w wykazie aktów czekających na ogłoszenie, prowadzonym przez Rządowe Centrum Legislacji. Brak urzędowego ogłoszenia wyroku w sprawie o sygn. akt U 5/24 oznacza, że nie mogło dojść do derogacji norm, o których mowa w wyroku Trybunału (przy założeniu, że uchwała z 6 marca 2024 r. takowe w ogóle wyraża, co moim zdaniem jest wątpliwe). Zagadnienie utraty mocy obowiązującej jako skutku wyroku Trybunału jest z kolei bezprzedmiotowe, jeżeli uchwała z 6 marca 2024 r. nie jest kwalifikowana jako akt normatywny. Pogląd odmawiający tej uchwale charakteru aktu normatywnego, a co za tym idzie – wykluczający ją z zakresu kognicji Trybunału Konstytucyjnego, znajduje uzasadnienie nie tylko w treści, lecz także w trybie procedowania tej uchwały. Został on wyraźnie sformułowany w stanowisku Sejmu RP w sprawie o sygn. akt U 5/24 przedstawionym Trybunałowi Konstytucyjnemu przez Marszałka Sejmu w dniu 27 maja 2024 r.

W konsekwencji wyrok w tej sprawie nie może stanowić przesłanki odmowy zastosowania się przez Komisję Śledczą do uchwały z 6 marca 2024 r.

¹¹ M.P. poz. 134.

¹² Wyrok TK z dnia 28 maja 2024 r., sygn. akt U 5/24, OTK ZU A/2024, poz. 65.

4. Choć wyrokowanie przez Trybunał w składzie orzekającym sprzecznym z przepisami prawa czyni wyrok w sprawie o sygn. akt U 4/24 dotkniętym wadą prawną, to nie przesądza samo w sobie o konsekwencjach prawnych owej wady, tj. nieważności z mocy prawa, unieważnialności lub bezskuteczności¹³.

Bezsporne jest, że żaden przepis konstytucyjny ani ustawowy nie stanowią wprost o nieważności wyroków Trybunału Konstytucyjnego z mocy samego prawa. Nie ulega również wątpliwości, że tego rodzaju skutek nie był rozważany w trakcie prac Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego, a zatem można przyjąć, że nie był on objęty intencją twórców i twórczyni Konstytucji RP wyślowioną w trakcie prac konstytucyjnych. Nieważności *ipso iure* orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego wydanych z naruszeniem prawa nie sposób potwierdzić wieloletnią praktyką organów konstytucyjnych po wejściu w życie Konstytucji RP. Nieważność tego rodzaju nie wynika *per se* z treści wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z uwagi na podstawy prawne, cel oraz konwencyjnie określone skutki jego wyroków.

W nauce prawa konstytucyjnego dominuje stanowisko krytyczne wobec koncepcji nieważności orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego z mocy samego prawa w obowiązującym stanie prawnym jako konsekwencji niezgodnej z prawem obsady tego organu¹⁴.

5. Podniesione w punkcie poprzedzającym argumenty przemawiają również przeciwko unieważnialności wyroków Trybunału przez organy władzy publicznej z powodu orzekania przez Trybunał w składzie naruszającym obowiązujące prawo, tj. przeciwko uznaniu w ramach konkretnego postępowania przed organem władzy publicznej konkretnego wyroku za pozbawiony mocy prawnej. Bezsporne jest to, że żaden przepis obowiązującego prawa nie upoważnia wprost organów władzy publicznej do kontroli ważności wyroków Trybunału. Twierdzenie to stanowi konsekwencję obowiązowania i ugruntowania w polskiej dogmatyce i kulturze prawnej określonej interpretacji art. 190 ust. 1 Konstytucji RP. Odnosząc się do tego zagadnienia, Trybunał stwierdził,

¹³ Szerzej o odróżnieniu nieważności i unieważnialności od bezskuteczności *vide* m.in. S. Wronkowska, M. Hermann, *Problematyka intertemporalna prawa konstytucyjnego. Zagadnienia podstawowe*, [w:] *Problematyka intertemporalna w prawie. Zagadnienia podstawowe. Rozstrzygnięcia intertemporalne. Genezys i funkcje*, red. J. Mikołajewicz, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2015, s. 195–241.

¹⁴ *Vide* m.in.: P. Radziejewicz, *On Legal Consequences...*, s. 56–59; M. Florczak-Wątor, *O skutkach...*, s. 299; M. Ziółkowski, *Przesłanki wyznaczania sędziów do składu orzekającego Trybunału Konstytucyjnego i konsekwencje ich naruszenia*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2020, nr 3, s. 46–47; M. Wiącek, *Constitutional Crisis in Poland 2015–2016 in the Light of the Rule of Law Principle*, [w:] *Defending Checks and Balances in EU Member States. Taking Stock of Europe's Actions*, red. A. von Bogdandy et al., Springer, Berlin 2021, s. 31–32; M. Szwed, *Wyroki TK wydane w nieprawidłowych składach. Analiza orzecznictwa TK w latach 2017–2022 oraz możliwych sposobów prawnej regulacji skutków wyroków TK w składach z udziałem nieprawidłowo wybranych osób*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2023, s. 60; M. Laskowska, wypowiedź, [w:] *Przyszłość Trybunału Konstytucyjnego (Debaty redakcyjne „Państwa i Prawa”*, Warszawa, 4.12.2023 r.), „Państwo i Prawo” 2024, z. 2, s. 141. Częściowo odmienne *vide* m.in. D. Szumiło-Kulczycka, K. Kozub-Ciembroniewicz, *Konsekwencje uchybień w obsadzie TK (uwagi na tle orzeczenia w sprawie K 1/20)*, „Państwo i Prawo” 2021, z. 8, s. 96 i A. Rakowska-Trela, *Wyrok czy „niewyrok”. Glosa do wyroku TK z dnia 22.10.2020 r., K 1/20, dotyczącego możliwości przerywania ciąży*, „Przegląd Sądowy” 2021, nr 6.

że „[z]asada (atrybut) ostateczności orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, wypowiedziana przez ustrojodawcę konstytucyjnego *expressis verbis* i w sposób kategoryczny, a przy tym – bezwyjątkowy, rodzi ten skutek prawny, iż [...] orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego traktowane być winny jako niewzruszalne, zarówno w postępowaniu przed tymże Trybunałem, jak i w każdym innym poddanym uregulowaniu w drodze (formie) ustawy zwykłej. Ustawa bowiem [...] nie może [...] wyłączyć całkowicie, wyłączyć w pewnym zakresie, czy też samoistnie ograniczyć konstytucyjną zasadę (atrybut) ostateczności orzeczeń (wyroków) Trybunału Konstytucyjnego, bądź niektóre jej konsekwencje prawne wynikające ze sformułowania art. 190 ust. 1 Konstytucji [...]. Procedura postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym nie przewiduje instytucji wznowienia postępowania, ani żadnej innej formy wzruszania jego orzeczeń. Wynika to wprost z art. 188–197 Konstytucji RP, które regulują kompleksowo zakres kognicji, zasady postępowania i orzekania, ustrój oraz status prawny Trybunału Konstytucyjnego”¹⁵.

Stanowisko to zostało podtrzymane w najnowszym orzecznictwie konstytucyjnym w okresie poprzedzającym niezgodną z prawem obsadę Trybunału¹⁶.

6. W doktrynie prawa konstytucyjnego zarysowały się dwa podstawowe stanowiska dotyczące problematyki ewentualnej unieważnialności lub bezskuteczności orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego.

W świetle pierwszego z nich „[n]ieważność postępowania przed Trybunałem rozumiana jako stwierdzenie z mocą wsteczną, tj. od momentu jego wszczęcia (*ab initio*), braku skutków prawnych wszystkich podjętych w jego ramach czynności oraz wytworu postępowania w postaci orzeczenia może zachodzić – co do zasady – w dwóch wypadkach. Po pierwsze, gdy taka konsekwencja jest przewidziana konwencjonalnie przez obowiązujące normy prawne, wskazujące procedurę, przesłanki i następstwa wyrokowania przez wadliwie obsadzony skład orzekający. Po drugie, gdy nieważność, w tym nieważność ze względu na niewłaściwy skład orzekający, jest uznawana w praktyce prawniczej za regułę konstrukcji danej gałęzi prawa lub systemu prawa – bądź jako oczywiste założenie lub niewysłowioną konsekwencję tego systemu, bądź jako trwałe, acz nieopisane w aktach normatywnych element kultury prawnej społeczeństwa, nakazujący właśnie w taki sposób rozwiązywać wątpliwości co do ważności rozstrzygnięć sądowych. [...] Wbrew intuicjom prawniczym kierującym argumentację w stronę analogii do innych dziedzin prawa (np. postępowania cywilnego lub postępowania administracyjnego), w polskim systemie konstytucyjnym wada nieważności nie dotyczy orzeczeń Trybunału. O ich statusie rozstrzyga bowiem art. 190 ust. 1 Konstytucji i ujęta tam zasada ostateczności merytorycznego rozstrzygnięcia TK”¹⁷.

¹⁵ Postanowienie TK z dnia 17 lipca 2003 r., sygn. akt K 13/02, OTK ZU 6A/2003, poz. 72.

¹⁶ Wyrok TK z dnia 9 marca 2016 r., sygn. akt K 47/15, OTK ZU A/2018, poz. 31.

¹⁷ P. Radziejewicz, *O skutkach prawnych orzeczeń polskiego Trybunału Konstytucyjnego wydanych w składzie niewłaściwie obsadzonym*, 2018, <https://www.academia.edu/35720621/O_skutkach_prawnych_orzecze%C5%84_polskiego_Trybuna%C5%82u_Konstytucyjnego_wydanych_w_sk%C5%82adzie_niew%C5%82a%C5%9Bciwie_obsadzonym>, dostęp 20 V 2025.

Konsekwencją tego poglądu jest twierdzenie, że „[n]ieprawidłowe obsadzenie składu orzekającego TK w konkretnej sprawie, nawet przy uwzględnieniu kwalifikowanej postaci tych nieprawidłowości, nie jest równoznaczne z zakwestionowaniem ważności orzeczenia TK wydanego w takich warunkach, tj. nie musi pociągać za sobą skutku wzruszalności, nieważności bądź nieistnienia orzeczenia. Wywiedziony z prawdziwych przesłanek wniosek jest w tym przypadku błędny”¹⁸.

W świetle drugiego poglądu „postępowanie przed TK z udziałem osób nieuprawnionych do orzekania jest nieważne [w znaczeniu ‘unieważniające’, a nie ‘nieważne *ipso iure*’ – przyp. M.Z.] ze względu na skład orzekający sprzeczny z przepisami prawa. W procedurze cywilnej nieważność postępowania nie pozbawia orzeczenia skutków prawnych, a jedynie uzasadnia jego wzruszalność. Tę ostatnią kwestię odrębnie rozstrzyga art. 386 § 2 k.p.c., z którego wynika, że w razie stwierdzenia nieważności postępowania sąd drugiej instancji uchyla zaskarżony wyrok, znosi postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. W obecnym stanie prawnym nie ma jednak możliwości odpowiedniego zastosowania art. 386 § 2 k.p.c. w postępowaniu przed TK, gdyż przepisy nie przewidują drugiej instancji w tym postępowaniu. [...] [P]ostępowanie przed TK z udziałem osób nieuprawnionych do orzekania jest co prawda nieważne, jednak nie ma procedury pozwalającej na uchylenie wyroku wydanego w tym postępowaniu”¹⁹.

W konsekwencji „w obecnym stanie prawnym nie można uznać, że orzeczenia te nie istnieją lub od momentu ich wydania są nieważne. Choć odpowiednie stosowanie przepisów kodeksu postępowania cywilnego prowadzi do wniosku, że nieważne jest postępowanie przed TK z udziałem osób nieuprawnionych do orzekania, to nie ma obecnie prawnych możliwości wzruszenia orzeczenia wydanego w tym postępowaniu. Ogłoszenie w Dzienniku Ustaw negatywnego orzeczenia TK wydanego z udziałem osób nieuprawnionych do orzekania pozbawi zatem mocy obowiązującej przepisy uznane tym orzeczeniem za niekonstytucyjne”²⁰.

7. Na marginesie przywołanych powyżej argumentów należy zauważyć, że w Postanowieniu składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2023 r., sygn. akt I KZP 5/23 odmówiono uznania Trybunału Konstytucyjnego w Polsce za organ konstytucyjnie uprawniony do orzekania o hierarchicznej niezgodności norm. Sąd Najwyższy [dalej także: SN] orzekł, że Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 grudnia 2022 r., sygn. akt SK 78/21²¹, w którego wydaniu brał udział J. Wyrembak, nie wywołuje skutku w sensie konstytucyjnym. Sąd Najwyższy stwierdził, że skład orzekający Trybunału został wyznaczony z naruszeniem prawa i nie daje gwarancji

¹⁸ P. Radziejewicz, *Opinia prawna w sprawie konstytucyjności poselskiego projektu ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę o Trybunale Konstytucyjnym z dnia 6 marca 2024 r.*, „Przegląd Sejmowy” 2024, nr 5(184), s. 163.

¹⁹ M. Florczak-Wątor, *O skutkach...*, s. 311.

²⁰ *Ibidem*, s. 313.

²¹ Wyrok TK z dnia 20 grudnia 2022 r., sygn. akt SK 78/21, OTK ZU A/2023, poz. 20.

niezawisłości sędziowskiej. Zdaniem SN „organ, w którego składzie zasiadają osoby powołane na miejsca wcześniej obsadzone, nie jest organem opisanym w Konstytucji jako Trybunał Konstytucyjny, a zatem wydane przez taki organ decyzje nie wywierają skutków, o jakich mowa w art. 190 ust. 1 Konstytucji”²². Pogląd ten, co istotne, Sąd Najwyższy sformułował w odniesieniu do orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, które zostało uprzednio ogłoszone we właściwym dzienniku urzędowym.

W odniesieniu do tego samego wyroku Trybunału Sąd Najwyższy w innej sprawie stwierdził, że „nie może uznać, że orzeczenie wydane w sprawie SK 78/21 jest wyrokiem, którego treść objęta jest skutkiem wyznaczonym normą art. 190 ust. 1 Konstytucji RP. Nie można bowiem wiązać konieczności przestrzegania art. 190 ust. 1 Konstytucji RP z wyrokiem w sprawie SK 78/21, gdyż łączyłoby się to jednocześnie z naruszeniem art. 194 ust. 1 Konstytucji RP, wynikającym z orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego we wskazanych wcześniej sprawach. W takiej sytuacji Sąd Najwyższy uznaje, że wobec naruszenia art. 194 ust. 1 Konstytucji RP jedynym możliwym działaniem, w którym Sąd Najwyższy może dochować swoim orzecznictwem stanu zgodności z Konstytucją RP, jest konieczność uznania, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego wydany w sprawie SK 78/21 nie wywiera skutków z art. 190 ust. 1 i 3 Konstytucji RP, a zatem, nie rozstrzygnął sprawy objętej wnioskiem”²³.

Sąd Najwyższy podtrzymał ten pogląd w innym orzeczeniu, stwierdzając, że „[d]la rozstrzygnięcia sprawy nie ma znaczenia rozstrzygnięcie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 grudnia 2022 r., sygn. akt SK 78/21. W składzie wydającym to rozstrzygnięcie zasiadał bowiem J.W., który nie posiada statusu sędziego Trybunału Konstytucyjnego ze względu na «zajęcie» miejsca uprzednio obsadzonego. Organ, w którego składzie zasiadają osoby powołane na miejsca wcześniej obsadzone, nie jest organem opisanym w Konstytucji jako Trybunał Konstytucyjny, a zatem wydane przez taki organ decyzje nie wywierają skutków, o jakich mowa w art. 190 ust. 1 Konstytucji”²⁴.

W analogiczny sposób Sąd Najwyższy odniósł się do innego wyroku Trybunału Konstytucyjnego, w którego wydaniu brał udział J. Wyrembak – tj. Wyroku TK z dnia 20 kwietnia 2020 r., sygn. akt U 2/20 – stwierdzając, że „[r]ównież w tym wypadku w składzie orzekającym sądu konstytucyjnego brali udział Mariusz Muszyński i Jarosław Wyrembak, którzy zajęli miejsca już wcześniej zajęte z tym, że Jarosław Wyrembak powołany został na urząd sędziego w miejsce zmarłego Henryka Ciocha, który zajął miejsce prawidłowo powołanego przez Sejm VII Kadencji Romana Hause-
ra. Z tych względów powołanemu orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego nie można przyznać skutków o jakich mowa w art. 190 ust. 1 Konstytucji”²⁵.

Zrekonstruowane powyżej rozumienie art. 190 ust. 1 Konstytucji RP stanowi *novum* w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Zostało ono sformułowane w kilku orzeczeniach odnoszących się do różnych zagadnień prawnych, o różnej doniosłości

²² *Vide* analogiczne stanowisko – Postanowienie SN z dnia 16 września 2021 r., sygn. akt I KZ 29/21.

²³ Wyrok SN z dnia 6 lutego 2024 r., sygn. akt I USKP 114/23.

²⁴ Postanowienie SN z dnia 12 czerwca 2024 r., sygn. akt I KK 233/22.

²⁵ Wyrok SN z dnia 20 grudnia 2023 r., sygn. akt II KK 76/23.

procesowej (tj. w postanowieniach i wyrokach), jako element zarówno *ratio decidendi*, jak i wypowiedzi *obiter dictum*. Sąd Najwyższy, jak dotąd, nie podjął w sprawie tego zagadnienia uchwały wykładniczej o mocy zasady prawnej. Pogląd ten nie jest również podzielany powszechnie przez składy orzekające Sądu Najwyższego. Na przykład w postanowieniu z 13 czerwca 2024 r. Sąd Najwyższy stwierdził, że „konieczne staje się zakwestionowanie zasadności zapatrywania prawnego, wyrażonego w postanowieniu [...] w sprawie o sygn. akt I KZP 5/23. [...] [S]tanowisko [to – przyp. M.Z.] w aktualnym stanie prawnym jest niedopuszczalne, albowiem Sąd Najwyższy nie ma kompetencji do stwierdzenia «nieskuteczności» orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego lub uznania ich za «sententia non existens»”²⁶. W konsekwencji na obecnym etapie rozwoju orzecznictwa Sądu Najwyższego przedwczesne byłoby uznanie poglądu sformułowanego w sprawie o sygn. akt I KZP 5/23 za ugruntowany.

Z oczywistych względów (moment wydania oraz zakres przedmiotowy) wyrok Trybunału w sprawie o sygn. akt U 4/24 nie był dotąd przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego. Nie można jednak takiej możliwości wykluczyć w wypadku zakwestionowania przed sądem działań Komisji Śledczej w przyszłości. Wówczas zrekonstruowane powyżej poglądy najwyższej instancji sądowej dotyczące rozumienia art. 190 ust. 1 Konstytucji RP mogą znaleźć analogiczne zastosowanie do oceny wyroku w sprawie o sygn. akt U 4/24. Zagadnienie to wykracza jednak poza zakres tej opinii.

V. Skutki prawne wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie o sygn. akt U 4/24 związane z jego publicznym ogłoszeniem na sali rozpraw

1. Moment powstania skutków wyroku Trybunału Konstytucyjnego został stosunkowo precyzyjnie wyznaczony wprost przez regulację konstytucyjną. Zgodnie z art. 190 ust. 3 zdaniem 1 Konstytucji RP „[o]rzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, jednak Trybunał Konstytucyjny może określić inny termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego”. Artykuł 190 ust. 2 Konstytucji RP precyzuje, że orzeczenia Trybunału w sprawach hierarchicznej zgodności przepisów (norm) podlegają niezwłocznemu ogłoszeniu w organie urzędowym, w którym akt normatywny był ogłoszony. Dopiero od momentu publikacji w dzienniku urzędowym można mówić o orzeczeniu Trybunału jako o składniku – szeroko pojętego – porządku prawnego. Z tą chwilą wchodzi w życie wszystkie elementy sentencji, w tym rozstrzygnięcie sprawy co do meritum oraz postanowienie o „odroczeniu” terminu utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego (jeżeli Trybunał zdecyduje o „odroczeniu”). Promulgacja orzeczenia rodzi również domniemanie jego powszechnej znajomości. Wejście w życie orzeczenia materializuje skutki w sferze stanowienia prawa (skutki związane z derogacją przepisu) oraz tworzy przesłanki ponownego osądzenia indywidualnych stosunków prawnych ukształtowanych na podstawie

²⁶ Postanowienie SN z dnia 13 czerwca 2024 r., sygn. akt III KK 147/24. *Vide* też postanowienie SN z dnia 2 lutego 2024 r., sygn. akt III KK 439/23.

przepisów uznanych przez Trybunał za hierarchicznie niezgodne (m.in. możliwość wznawiania postępowań). Z uwagi na brzmienie przepisów konstytucyjnych oraz ugruntowaną praktykę orzecniczą Trybunału odróżnia się moment nabrania mocy powszechnie obowiązującej przez rozstrzygnięcie merytoryczne w sprawie i inne postanowienia pochodne zawarte w sentencji (moment wejścia orzeczenia w życie) od momentu wystąpienia skutków prawnych uznania przepisu za hierarchicznie niezgodny, który to moment – jeżeli TK skorzysta z kompetencji do „odroczenia” – nie będzie pokrywał się z dniem ogłoszenia, wskazanym w art. 190 ust. 3 Konstytucji RP²⁷.

Obowiązująca regulacja konstytucyjna i obowiązująca ustawa zakładają rozłożenie w czasie następstw wyroków Trybunału o hierarchicznej niezgodności norm. Wynika ono ze swoistego dualizmu orzeczenia TK, które z jednej strony jest wydawane w postępowaniu sądowym przez organ władzy sądowniczej, z drugiej zaś strony za przedmiot ma hierarchiczną zgodność norm i skutkuje ingerencją w system prawny. Należy zatem rozróżnić skutki występujące w momencie: a) publicznego ogłoszenia sentencji wyroku na sali rozpraw, b) ogłoszenia wyroku w stosownym organie urzędowym i c) upływu terminu „odroczenia”.

Skutkami publicznego ogłoszenia negatywnego wyroku Trybunału na sali rozpraw są: a) powstanie obowiązku sporządzenia uzasadnienia; b) rozpoczęcie biegu terminu na złożenie wniosku o sprostowanie lub uzupełnienie protokołu rozprawy; c) rozpoczęcie biegu terminu na złożenie wniosku o wykładnię wyroku; d) nabranie cechy ostateczności przez wyrok; e) upadek domniemania konstytucyjności kontrolowanych przepisów (norm). W kontekście wyroku o sygn. akt U 4/24 oraz treści zlecenia istotne są dwa ostatnie skutki (*vide* niżej pkt 2 i 3).

2. Pojęcie ostateczności, występujące w Konstytucji RP, rozumiane jest autonomicznie i niezależnie od – ugruntowanej w doktrynie prawa procesowego cywilnego lub karnego – interpretacji pojęcia ostatecznego wyroku²⁸.

Ostateczność orzeczeń Trybunału stanowi pochodną jego pozycji ustrojowej oraz szczególnej funkcji w systemie organów władzy publicznej. Ostateczność ta wyraża się w następujących atrybutach Trybunału – po pierwsze, nie istnieje nadrzędny konstytucyjnie organ, który mógłby sprawować nadzór lub kontrolę nad Trybunałem Konstytucyjnym. Po drugie, w obowiązującym systemie konstytucyjnym nie istnieje inny organ, który miałby kompetencję do hierarchicznej kontroli norm ze skutkiem w postaci utraty mocy obowiązującej przez normę niezgodną z normą usytuowaną wyżej w systemie źródeł prawa. Kompetencja Trybunału Konstytucyjnego jest w tym sensie wyjątkowa i wyłączna. Po trzecie, utrata mocy obowiązującej hierarchicznie niezgodnej normy następuje nie tyle na mocy wyroku Trybunału Konstytucyjnego, ile z mocy prawa (z mocy samej Konstytucji RP). Innymi słowy, automatycznym skutkiem każdego negatywnego wyroku TK jest derogacja niekonstytucyjnej normy. Skutku następującego *ex lege*

²⁷ Confer L. Garlicki, uwagi 7–10 do art. 190, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, t. 5, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2007, s. 8–11.

²⁸ *Vide* zamiast wielu L. Garlicki, uwaga 4 do art. 190, [w:] *Konstytucja...*, s. 4–5 i cytowana tam literatura.

nie można zaś zniweczyć w drodze czynności konwencjonalnej jakiegokolwiek organu (np. komisji śledczej, Sądu Najwyższego), w tym również Trybunału Konstytucyjnego.

Mając powyższe na uwadze, w doktrynie przyjmuje się, że ostateczność oznacza: a) brak drogi odwoławczej od orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego (postępowanie w przedmiocie hierarchicznej niezgodności norm ma charakter wyłącznie jednoinstancyjny); b) niepodważalność orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego przez inny organ władzy publicznej; c) brak możliwości wzruszenia postępowania zakończonego wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego (np. przez złożenie skargi o wznowienie). Ostateczność sprowadza się zatem do niepodważalności, niewzruszalności i niezaskarżalności²⁹.

Ostateczność wyroków o hierarchicznej niezgodności norm, a do tych zalicza się wyrok w sprawie o sygn. akt U 4/24, jest regułą polskiego prawa konstytucyjnego, od której nie ma wyjątków w prawie pozytywnym³⁰.

Wobec tego należy stwierdzić, że Komisja Śledcza nie jest konstytucyjnie upoważniona do kwestionowania ostateczności orzeczenia Trybunału. Trzeba jednak pragmatycznie zauważyć, że nabranie samej cechy ostateczności (w zrekonstruowanym powyżej i ugruntowanym doktrynalnie rozumieniu) przez wyrok w sprawie o sygn. akt U 4/24 faktycznie nie wpływa na pracę Komisji Śledczej do momentu urzędowego ogłoszenia wyroku (*vide* niżej).

3. Na podstawie analizy orzecznictwa konstytucyjnego doktryna rozróżniła trzy znaczenia domniemania konstytucyjności³¹. W pierwszym ujęciu domniemanie konstytucyjności stanowi jedno z założeń procedury kontroli konstytucyjności prawa oraz określa obowiązujący w niej rozkład ciężaru dowodu. W drugim rozumieniu domniemanie konstytucyjności pojawia się jako jeden z argumentów na rzecz stosowania tzw. przywileju korzyści. W trzecim rozumieniu domniemanie konstytucyjności jest tym, czym Trybunał się posługuje, aby wykazać, że część skutków prawnych wyroku o niezgodności następuje przed dniem jego publikacji w dzienniku urzędowym, a także w okresie „odroczenia” (art. 190 ust. 3 Konstytucji RP). W konsekwencji w piśmiennictwie uznano, że domniemaniu konstytucyjności aktu normatywnego „nadany został walor ogólny, skuteczny *erga omnes* [...]”. Trybunał uznał, że – powołując się na obalenie «domniemania konstytucyjności» – można wykazać dopuszczalność zmiany praktyki stosowania prawa przez organy państwa i podmioty prawa prywatnego: a) w okresie między ustnym ogłoszeniem wyroku na rozprawie a dniem jego

²⁹ *Vide* M. Florczak-Wątor, *Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i ich skutki prawne*, Ars Boni Et Aequi, Poznań 2006, s. 50–58; W. Płowiec, *Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z terminem utraty mocy obowiązującej niekonstytucyjnej regulacji*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2017, s. 47–58.

³⁰ Zamiast wielu *mutatis mutandis vide* Wyrok TK z dnia 11 sierpnia 2016 r., sygn. akt K 39/16, OTK ZU A/2018, poz. 32.

³¹ *Vide* P. Radziejewicz, *Wzruszenie „domniemania konstytucyjności” aktu normatywnego przez Trybunał Konstytucyjny*, „Przegląd Sejmowy” 2008, nr 5(88), s. 55–88 i cytowane tam literatura oraz orzecznictwo. Aktualność obserwacji Piotra Radziejewicza potwierdzają ustalenia m.in. A. Dębowskiej, M. Florczak-Wątor, *Domniemanie konstytucyjności ustawy w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, „Przegląd Konstytucyjny” 2017, nr 2, s. 12.

publikacji w dzienniku urzędowym, b) przez cały okres „odroczenia” terminu utraty mocy obowiązującej przepisu (kiedy niekonstytucyjny przepis wciąż obowiązuje), a nawet c) *pro futuro*, w procesach interpretacji prawa obowiązującego, podejmowanych po wejściu w życie wyroku Trybunału (obalenie «domniemania konstytucyjności» przepisu jako uniwersalna reguła wykładni)”³².

W kontekście wyroku w sprawie o sygn. akt U 4/24 istotne jest to spośród wielu możliwych znaczeń domniemania konstytucyjności, które wskazuje, że wzruszenie domniemania stanowi skutek samego stwierdzenia przez Trybunał niezgodności norm w momencie publicznego ogłoszenia wyroku na sali rozpraw. Wzruszenie ma zatem znaczenie dla procesu sądowego stosowania prawa. Trybunał wielokrotnie wyrażał pogląd, że ze wzruszeniem domniemania konstytucyjności ściśle powiązany jest skutek w postaci wskazówki (zalecenia, sugestii, postulatu) skierowanej do organów władzy publicznej, w tym przede wszystkim do sądów, aby organy te, w ramach obowiązujących procedur, w miarę prawnych i faktycznych możliwości, zmieniły sposób stosowania niekonstytucyjnego przepisu, korzystając z dyrektywy wykładni prawa w zgodzie z Konstytucją RP, bądź zaprzestały jego stosowania, czyli powstrzymały się od stosowania formalnie wciąż obowiązującego prawa, w stosunku do którego domniemanie konstytucyjności zostało wzruszone³³.

Zagadnienie skutków wzruszenia domniemania konstytucyjności dla procesu stosowania prawa w okresie po publicznym ogłoszeniu wyroku na sali rozpraw, a przed jego urzędowym ogłoszeniem, ma obszerną literaturę przedmiotu oraz orzecznictwo, których omówienie wykracza poza zakres zlecenia. Reprezentatywne jest syntetyczne podsumowanie Aleksandry Dębowskiej i Moniki Florczak-Wątor, które stwierdzają, że: „[o]balenie domniemania konstytucyjności ustawy nie pozbawia jej mocy obowiązującej [...]. Skoro obalenie domniemania konstytucyjności ustawy następuje w momencie ogłoszenia orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego na sali rozpraw, a utrata mocy obowiązującej tej ustawy w momencie ogłoszenia orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego w Dzienniku Ustaw, to należy stwierdzić, że w okresie między ogłoszeniem ustnym i ogłoszeniem urzędowym obowiązuje ustawa pozbawiona domniemania konstytucyjności. [...] Choć zatem obalenie domniemania konstytucyjności ustawy nie wpływa bezpośrednio na jej obowiązywanie, to jednak ma istotne znaczenie dla praktyki jej dalszego stosowania. Po pierwsze, obowiązującą ustawę pozbawioną domniemania konstytucyjności należy stosować – na tyle, na ile jest to możliwe – z uwzględnieniem standardów konstytucyjnych [...]. Po drugie, podważenie przez sąd domniemania konstytucyjności aktu podstawowego uprawnia ów sąd do odmowy jego zastosowania w ramach tzw. incydentalnej kontroli konstytucyjności prawa”³⁴.

W kontekście wyroku w sprawie o sygn. akt U 4/24 istotne jest to, że w doktrynie i orzecznictwie sądowym wykształciły się trzy podstawowe koncepcje konsekwencji

³² P. Radziejewicz, *Wzruszenie...*, s. 60.

³³ *Vide* Wyrok TK z dnia 7 marca 2007 r., sygn. akt K 28/05, OTK ZU 3A/2007, poz. 24.

³⁴ A. Dębowska, M. Florczak-Wątor, *op. cit.*, s. 34–35.

wzruszenia domniemania konstytucyjności. W świetle pierwszej z nich od momentu wzruszenia domniemania konstytucyjności sądy zawsze mogą odmówić stosowania niekonstytucyjnej normy na podstawie art. 8 ust. 2 Konstytucji RP w związku z art. 178 Konstytucji RP. W świetle drugiej – od momentu wzruszenia domniemania konstytucyjności sądy nie mogą odmówić stosowania niekonstytucyjnej normy jedynie na podstawie art. 8 ust. 2 Konstytucji RP w związku z art. 178 Konstytucji RP. W świetle trzeciej koncepcji sądy powinny *in casu* oceniać, czy możliwe jest niezastosowanie obowiązującej, tj. formalnie należącej do systemu prawa, normy, która choć utraciła domniemanie konstytucyjności, to nie utraciła jeszcze mocy obowiązującej w rozumieniu konstytucyjnym³⁵.

Wspomniane koncepcje wykształciły się w kontekście wzruszenia domniemania konstytucyjności ustaw oraz – co kluczowe – paradygmatu sądowego stosowania prawa. Nie należy ich zatem odnosić wprost do wzruszenia domniemania konstytucyjności aktów normatywnych innego rodzaju ani nie należy odnosić znaczenia tych koncepcji do typu stosowania prawa innego niż sądowy, tj. do paradygmatu kierowniczego stosowania prawa przez organy administracji publicznej lub inne organy władzy publicznej niebędące sądem, np. przez Komisję Śledczą. W konsekwencji – z uwagi na różnice między sądami a Komisją Śledczą dotyczące ich ustroju, kompetencji oraz sposobu stosowania prawa – niezasadne jest przenoszenie wprost następstw wzruszenia domniemania konstytucyjności w paradygmacie sądowego stosowania prawa na postępowanie przed Komisją Śledczą. W szczególności w razie wzruszenia domniemania konstytucyjności Komisja Śledcza nie jest upoważniona do działania jedynie na podstawie art. 8 ust. 2 Konstytucji RP.

Wzruszenie domniemania konstytucyjności art. 2 uchwały z 17 stycznia 2024 r., które nastąpiło 10 września 2024 r., nie upoważnia *per se* Komisji Śledczej do odmowy zastosowania normy wskazanej w sentencji wyroku o sygn. akt U 4/24 do czasu jego urzędowego ogłoszenia.

VI. Skutki prawne wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie o sygn. akt U 4/24 związane z jego urzędowym ogłoszeniem

Zgodnie z art. 190 ust. 3 Konstytucji RP „[o]rzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wchodzi w życie z dniem ogłoszenia” w rozumieniu art. 190 ust. 2 Konstytucji RP, tj. z dniem publikacji wyroku w Dzienniku Ustaw albo w Monitorze Polskim. Bezsporne

³⁵ *Vide* m.in. M. Gutowski, P. Kardas, *Domniemanie konstytucyjności a kompetencje sądów*, „Palestra” 2016, nr 5 oraz cytowane tam literatura i orzecznictwo. *Vide* w tym kontekście również uwagi o braku koniecznej zależności między domniemaniem konstytucyjności a obowiązywaniem prawa – argumenty podniesione przez A. Grabowskiego w referacie pt. „Domniemanie konstytucyjności i reguła *lex superior* (w ujęciu argumentacyjnym kontroli konstytucyjności prawa)” podczas Pierwszego Krakowskiego Sympozjum Konstytucyjnego „O problemach wykładni Konstytucji RP” 7 października 2017 r. *Vide* też A. Grabowski, *Konstytucja RP jako lex superior względem prawa ustawowego (w ramach sądowego stosowania prawa)*, „Państwo i Prawo” 2022, z. 10, s. 31–53.

jest to, że dopiero urzędowe ogłoszenie wyroku Trybunału wywołuje następujące skutki prawne: a) utratę mocy obowiązującej przez niekonstytucyjny akt normatywny; b) powstanie obowiązku powszechnego przestrzegania i wykonywania wyroku przez wszystkie podmioty prawa; c) powstanie „domniemania jego powszechnej znajomości przez wszystkie podmioty uczestniczące w obrocie prawnym”³⁶. Innymi słowy, ogłoszenie wyroku na sali rozpraw samo w sobie nie powoduje zmiany normatywnej w systemie prawa. Z brzmienia przepisów konstytucyjnych wynika jednoznacznie, że zmiana ta nie tyle jest związana z samym faktem stwierdzenia niekonstytucyjności, tj. z czynnością konwencjonalną Trybunału, ile stanowi konstytucyjnie określone i następujące z mocy norm konstytucyjnych następstwo faktu stwierdzenia niekonstytucyjności (tzn. jest następstwem rezultatu czynności konwencjonalnej Trybunału).

Wyrok w sprawie o sygn. akt U 4/24 do dnia sporządzenia niniejszej opinii nie został urzędowo ogłoszony we właściwym dzienniku urzędowym. Na dzień 17 września 2024 r. wyrok nie znajduje się również w wykazie aktów czekających na ogłoszenie, prowadzonym przez Rządowe Centrum Legislacji. W konsekwencji należy przyjąć, że art. 2 uchwały z 17 stycznia 2024 r. pozostaje częścią systemu prawnego i wyznacza swym adresatom powinno zachowanie. Do dnia urzędowego ogłoszenia wyroku o sygn. akt U 4/24 przepis ten nie traci mocy oraz stanowi ważną i skuteczną podstawę działań Komisji Śledczej.

Bibliografia

Źródła

- Komunikat po rozprawie przed Trybunałem Konstytucyjnym w sprawie o sygn. akt U 4/24, <<https://trybunal.gov.pl/postepowanie-i-orzeczenia/komunikaty-prasowe/komunikaty-po/art/12898-zakres-dzialania-sejmowej-komisji-sledczej>>.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. nr 78, poz. 483, ze zm.
- Postanowienie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 21 grudnia 2023 r. w sprawie stwierdzenia wygaśnięcia mandatu posła Mariusza Kamińskiego, M.P. z 2024 r., poz. 15.
- Postanowienie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 21 grudnia 2023 r. w sprawie stwierdzenia wygaśnięcia mandatu posła Macieja Wąsika.
- Postanowienie SN z dnia 16 września 2021 r., sygn. akt I KZ 29/21.
- Postanowienie SN z dnia 2 lutego 2024 r., sygn. akt III KK 439/23.
- Postanowienie SN z dnia 12 czerwca 2024 r., sygn. akt I KK 233/22.
- Postanowienie SN z dnia 13 czerwca 2024 r., sygn. akt III KK 147/24.
- Postanowienie TK z dnia 17 lipca 2003 r., sygn. akt K 13/02, OTK ZU 6A/2003, poz. 72.
- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 26 stycznia 2018 r. w sprawie wyboru sędziego Trybunału Konstytucyjnego, M.P. poz. 134.
- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 stycznia 2024 r. w sprawie powołania Komisji Śledczej do zbadania legalności, prawidłowości oraz celowości czynności operacyjno-rozpoznawczych podejmowanych m.in. z wykorzystaniem oprogramowania Pegasus przez

³⁶ L. Garlicki, uwaga 9 do art. 190, [w:] *Konstytucja...*, s. 11.

- członków Rady Ministrów, służby specjalne, Policję, organy kontroli skarbowej oraz celno-skarbowej, organy powołane do ścigania przestępstw i prokuraturę w okresie od dnia 16 listopada 2015 r. do dnia 20 listopada 2023 r., M.P. poz. 70.
- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 marca 2024 r. w sprawie usunięcia skutków kryzysu konstytucyjnego lat 2015–2023 w kontekście działalności Trybunału Konstytucyjnego, M.P. poz. 198.
- Wyrok ETPC z dnia 7 maja 2021 r. w sprawie Xero Flor w Polsce sp. z o.o. vs. Polska, skarga nr 4907/18.
- Wyrok ETPC z dnia 14 grudnia 2023 r. w sprawie M.L. vs. Polska, skarga nr 40119/21.
- Wyrok SN z dnia 20 grudnia 2023 r., sygn. akt II KK 76/23.
- Wyrok SN z dnia 6 lutego 2024 r., sygn. akt I USKP 114/23.
- Wyrok TK z dnia 7 marca 2007 r., sygn. akt K 28/05, OTK ZU 3A/2007, poz. 24.
- Wyrok TK z dnia 9 marca 2016 r., sygn. akt K 47/15, OTK ZU A/2018, poz. 31.
- Wyrok TK z dnia 11 sierpnia 2016 r., sygn. akt K 39/16, OTK ZU A/2018, poz. 32.
- Wyrok TK z dnia 20 grudnia 2022 r., sygn. akt SK 78/21, OTK ZU A/2023, poz. 20.
- Wyrok TK z dnia 28 maja 2024 r., sygn. akt U 5/24, OTK ZU A/2024, poz. 65.

Piśmiennictwo

- Dębowska A., Florczak-Wątor M., *Domniemanie konstytucyjności ustawy w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, „Przegląd Konstytucyjny” 2017, nr 2.
- Florczak-Wątor M., *O skutkach prawnych orzeczeń TK wydanych z udziałem osób nieuprawnionych do orzekania*, [w:] *Państwo i jego instytucje. Konstytucja – sądownictwo – samorząd terytorialny*, red. R. Balicki, M. Jabłoński, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2018.
- Florczak-Wątor M., *Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i ich skutki prawne*, Ars Boni Et Aequi, Poznań 2006.
- Garlicki L., uwagi 4, 7–10 do art. 190, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, t. 5, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2007.
- Grabowski A., *Konstytucja RP jako lex superior względem prawa ustawowego (w ramach sądowego stosowania prawa)*, „Państwo i Prawo” 2022, z. 10.
- Gutowski M., Kardas P., *Domniemanie konstytucyjności a kompetencje sądów*, „Palestra” 2016, nr 5.
- Laskowska M., wypowiedź, [w:] *Przyszłość Trybunału Konstytucyjnego (Debata redakcyjna „Państwa i Prawa”*, Warszawa, 4.12.2023 r.), „Państwo i Prawo” 2024, z. 2.
- Płowiec W., *Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z terminem utraty mocy obowiązującej niekonstytucyjnej regulacji*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2017.
- Radziejewicz P., *O skutkach prawnych orzeczeń polskiego Trybunału Konstytucyjnego wydanych w składzie niewłaściwie obsadzonym*, 2018, <https://www.academia.edu/35720621/O_skutkach_prawnych_orzecze%C5%84_polskiego_Trybuna%C5%82u_Konstytucyjnego_wydanych_w_sk%C5%82adzie_niew%C5%82a%C5%9Bciwie_obsadzonym>.
- Radziejewicz P., *On Legal Consequences of Judgements of the Polish Constitutional Tribunal Passed by an Irregular Panel*, „Review of European and Comparative Law” 2017, vol. 31.
- Radziejewicz P., *Opinia prawna w sprawie konstytucyjności poselskiego projektu ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę o Trybunale Konstytucyjnym z dnia 6 marca 2024 r.*, „Przegląd Sejmowy” 2024, nr 5(184).
- Radziejewicz P., *Wzruszenie „domniemania konstytucyjności” aktu normatywnego przez Trybunał Konstytucyjny*, „Przegląd Sejmowy” 2008, nr 5(88).
- Rakowska-Trela A., *Wyrok czy „niewyrok”. Głosa do wyroku TK z dnia 22.10.2020 r., K 1/20, dotyczącego możliwości przerywania ciąży*, „Przegląd Sądowy” 2021, nr 6.

- Szumilo-Kulczycka D., Kozub-Ciembroniewicz K., *Konsekwencje uchybień w obsadzie TK (uwagi na tle orzeczenia w sprawie K 1/20)*, „Państwo i Prawo” 2021, z. 8.
- Szwed M., *Wyroki TK wydane w nieprawidłowych składach. Analiza orzecznictwa TK w latach 2017–2022 oraz możliwych sposobów prawnej regulacji skutków wyroków TK w składach z udziałem nieprawidłowo wybranych osób*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2023.
- Wiącek M., *Constitutional Crisis in Poland 2015–2016 in the Light of the Rule of Law Principle*, [w:] *Defending Checks and Balances in EU Member States. Taking Stock of Europe's Actions*, red. A. von Bogdandy et al., Springer, Berlin 2021.
- Wronkowska S., Hermann M., *Problematyka intertemporalna prawa konstytucyjnego. Zagadnienia podstawowe*, [w:] *Problematyka intertemporalna w prawie. Zagadnienia podstawowe. Rozstrzygnięcia intertemporalne. Geneza i funkcje*, red. J. Mikołajewicz, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2015.
- Ziółkowski M., *Przesłanki wyznaczania sędziów do składu orzekającego Trybunału Konstytucyjnego i konsekwencje ich naruszenia*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2020, nr 3.